

ВІДОКРЕМЛЕНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

volně připojené větné členy

Відокремленими називаються члени речення, що за змістом виділяються при усному мовленні інтонацією, а на письмі – **розділовими знаками**.

Відокремленими можуть бути означення (*přívlastek*), **прикладки** (*přístavek*), **обставини** (*příslovečné určení*), **додатки** (*předmět*),.

- 1. Комами виділяються звороти**, що обмежують або уточнюють зміст усього речення й починаються словами **крім (опріч), за винятком, особливо, включаючи, замість, наприклад, навіть, зокрема, незважаючи на, починаючи з, кінчаючи й под.**, якщо вони виразно інтонаційно відокремлюються:

*Було про що думати цієї ночі, та він примусив себе не думати зараз ні про що, **крім бою**.*

*Без гарячої любові до природи людина не може бути митцем. Та й не тільки митцем, **особливо зараз**, коли треба перебудувати майже все.*

*Майже всі твори видатного художника, **включаючи етюди**, були представлені на цій виставці.*

*На краю села, **замість** похилої хатини, стояв великий будинок.*

*Гризуни, **наприклад** ховрашки, завдають багато шкоди полям.*

*Усі мешканці села, **навіть** діти й старі, поспішали в поле.*

*Він полюбляв, щоб до Волі приходили гості, **зокрема** Рада й Аліна.*

*Сікач, **незважаючи на свою чималу вагу й короткі ноги**, дуже прудко бігає.*

- 2. Комами виділяються відокремлені означення і прикладки, виражені:**

- 1) Дісприкметниками та прикметниками, що мають при собі пояснювальні слова й стоять після означуваного іменника, у деяких випадках перед означуваним словом:

*Вмирав поет, **залюблений у світ**,*

*Вмирав поет, **задивлений у море** (Осадчук).*

*Деревця молоді, **укриті білим пухом**,*

Тихенько сплять над Волгою в снігу... (Забашта).

*Розгойдане море, **вже брудне й темне**, наскакувало на берег і покривало скелі.*

Дезорганізований раптовістю нічної атаки, ворог не встиг учинити скільки-небудь сильного опору. У червоному намисті, зав'язана великою хусткою, Марта була б дуже гарною молодницею.

- 2) Дієприкметниками та прикметниками, що не мають пояснювальних слів і стоять після означуваного іменника, особливо в тих випадках, коли перед іменником є вже означення:

Ясне сонце, тепле й приязне, ще не встигло наложити палючих слідів на землю.

*Живе життям і силу ще таїть
Оця гора, зелена і дрімлива (Зеров).*

Слався, мій народе, мій гордий, чесний, добрий, молодий (Вінграновський).

- 3) Дієприкметниками та прикметниками (як із пояснювальними словами, так і без них), що стосуються особових займенників:

Як я, бідна, тут горюю, прийди подивися (Котляревський).

Вона стоїть навпроти Сагайди, маленька, мов куріпка на межі (Гончар).

Дивився [Юрко] на батька, і йому стало жаль його, завчасно постарілого, спрацьованого (Харчук).

означення або прикладка відносяться до члена, який відсутній у реченні, але відновлюється з контексту (*Похмурий і задумливий, мимоволі забрів [він] до лісових хащів*);

- 4) Іменниками в непрямих відмінках (з прийменниками або без них), щоб надати їм більшої ваги порівняно з іншими членами речення:

Висока на зріст, рівна станом, але не дуже тонка, з кремезними ногами, з рукавами, позакачуваними по лікті, з чорними косами, вона [Мотря] була ніби намальована на білій стіні (Нечуй-Левицький).

До неї наближалась мати... Іллевського, невисока, досить повна жінка, з кошиком у руці (Гончар).

- 5) Непоширеними прикладками, які стоять після означуваного слова, вираженого власним іменником

Митрик, восьмилітній хлопчик, вибіг на вулицю з курної хати.

Виняток становлять ті непоширені прикладки, які зливаються з власною назвою за змістом і у вимові і пишуться з нею через дефіс (*Діти впізнали Андрія-коваля*).

Відокремлені означення на письмі виділяються комами, а іноді — тире. Тире ставиться у випадку, коли декілька відокремлених (узгоджених і неузгоджених) означень або прикладок стоять у кінці речення

Перед очима в Маланки стала левада — зелена, весела, над річкою.

3. Комами виділяються, крім дієприслівників та дієприслівникових зворотів, відокремлені уточнювальні/ уточнюючі обставини місця, часу тощо:

Відокремлені уточнюючі члени речення (*volně připojené zpřesňující větné členy*) слугують для **уточнення, конкретизації, пояснення** тих членів речення, до яких вони відносяться. При цьому уточнення спрямоване від більш широкого й загального поняття до більш вузького і конкретного.

Уточнюватись може будь-який член речення. Найчастіше уточнюючими членами бувають **обставини місця і часу**

Звідси, з високої Софіїної альтанки, видно майже весь асканійський степ.

Рідше в ролі уточнюючих членів речення вживаються **обставини способу дії, означення, додатки, підмети, присудки.**

Уточненням до **підмета та додатка** виступає **відокремлена прикладка.**

Обидва, Сергій і Віктор, погодилися з батьком.

Уточнюючі члени речення зазвичай стоять після **уточнюваного** слова і на письмі відокремлюються комами.

Наприклад, у реченнях:

- Журавлі летять із гирла кудись аж за Київ, (*а куди саме?*) в поліські болота.
- Рано, (*а коли саме?*) разом з сонцем, прокинулась і Харитя. Поволі, (*а як саме?*) нога за ногою, пливе валка битим шляхом.
- Обидва, (*а хто саме?*) Круча і Гонтар, охоче приєдналися до тосту Марії, хоч суть його кожен сприймав по-своєму.
- Ще будем жити ми – (*а хто саме?*) і я і ти!
- Що страшніше – детектор брехні чи дзеркало правди?

маємо **уточнювальні обставини місця** – *на поліські болота*, **часу** – *разом з сонцем*, **способу дії** – *нога за ногою*, **уточнювальні підмети** *Круча і Гонтар*, *і я і ти*, *детектор брехні чи дзеркало правди*. Усі вони виділені **комами**, лише останні два – тире.

Внизу, в гущавині, було тихо, свіжо (О. Гончар).

Восени, перед відльотом у вирій, тривожиться і табунами збирається птаство.

А вечорами, по роботі, він не раз до пізньої ночі ходив у важкій задумі по болотистих улицах Борислава (Франко).

Сьогодні вранці, під час перерви, побачивши, що Кажан пішов у сад, Олег кинувся нагору, до його кімнати (Донченко).

Там, за горами, давно вже день і сяє сонце, а тут, на дні міжгір'я, ще ніч.

По той бік шляху, десь далеко в степу, за садками тремтить червона заграва...

4. На відміну від означень і обставин, додатки відокремлюються досить рідко. Їхнє відокремлення залежить від смислового навантаження.

Відокремлюються насамперед додатки, які вводяться до речення за допомогою слів *крім, окрім, oprіч, зокрема, замість, за винятком, на відміну від, навіть*. Вони виступають з іменником у родовому відмінку. Ці додатки виражають насамперед значення виключення, виділення або заміщення і перебувають у тісному зв'язку з невідокремленими додатками у реченні або з дієсловом-присудком

*А я не знаю нічого ніжного, **окрім берези** (Леся Українка).*

У середині речення **відокремлені додатки** з обох боків відокремлюються комами

*Всі, **за винятком Бойчука**, здивовано дивилися на свого шкіпера.*

Деякі відокремлені додатки з прийменником *замість* не відокремлюються і на письмі комами не виділяються. Це буває у випадках, коли додаток з цим прийменником не означає предмет вибору серед інших, а вжитий у значенні заміщення чогось іншого

***Замість відповіді** мати голосно сміється.*

У таких випадках прийменник *замість* можна замінити прийменником *за*

*Іду в подорож **замість брата**.*

або й весь додаток замінити конструкцією з часткою *не*

***Замість квітів** біля школи посадили декоративні кущі. — **Не квіти** посадили біля школи, **а декоративні кущі**.*